

Storing of dynamiek?

Wim Kanbier

Als je bij diverse bijeenkomsten van heemtuinbeheerders goed luistert, valt je op dat ze vaak het woord *storing* gebruiken. Meestal als er ongewenste ontwikkelingen in het groen optreden. Of het nu heermoes, pitrus, distels of zevenblad betreft, het zijn de sterk woekerende soorten die de naam *storingsplanten* gekregen hebben, omdat ze moeilijk te bestrijden zijn. Het lijkt wel: hoe meer je er aan doet, hoe harder ze gaan groeien. Tot we de zaak als hopeloos beschouwen en het er maar bij laten. Dan zien we vaak dat op den duur toch een soort evenwicht ontstaat, en het geheel er toch aardig uitziet. De 'plaagsoort' blijft aanwezig, maar er is toch een harmonisch geheel ontstaan.

Wat is hier aan de hand? Volgens mij heeft het te maken met té grote tegenstellingen van de beïnvloedende factoren. En hoe meer en groter die tegenstellingen zijn, hoe groter de storing.

Wat is dynamiek?

Om op deze abstractie in te gaan moeten we eerst vaststellen wat dynamiek is. Het woordenboek zegt: "Praktische leer der sterktegraden, krachtige beweging. Met tegenstelling: statisch, wat stabiel of onveranderlijk betekent."

Bij natuurontwikkeling hebben we te maken met een aantal dynamische bewegingen. Als vast gegeven de wisseling der jaargetijden met daaraan gekoppeld verschillen in licht, temperatuur en waterhuishouding. Onze invloeden daarop zijn: spitten, maaien, kappen, wieden enz. Het spreekt vanzelf dat deze sterk in tegenstelling kunnen zijn met het ritme van de jaarlijkse dynamiek.

Onze voorvaders wisten wanneer en hoe zij handelingen moesten verrichten. De grond moest 'levend' blijven. Tegenstrijdige dingen waren slecht voor de structuur van de bodem, het betekende een teruglopende oogst. Ze moesten ploeteren op hun akkers voor een zekere welvaart. Ze keerden met een vaste regelmaat de grond. Deze beweging, wisten ze, was nodig voor de groei van het akkergewas. Door de regelmaat van de bewerkingen op vaste tijden was het gekoppeld aan de dynamische beweging der seizoenen. Zelfs af en toe een akker braak laten liggen werkte verrijkend, de natuur herstelde de lichte storing of afwijking door de inzet van steeds meer soorten.

Storing

Hoe anders is de benadering in deze tijd! Men wil die bijzondere vegetatie - die de reactie was van de hiervoor geschetste ontwikkeling - op korte termijn en dan nog met veel voedingsstoffen in de omgeving. Vaak wordt gespuit enz. in de zomer en alsof dat dan nog geen storing is worden er vreemde grondsoorten aangevoerd en het waterpeil veranderd. Deze totaal verstoorde situatie zou op korte termijn een soortenrijke begroeiing moeten opleveren? Nee, het nare is dat de natuur de tijd nodig heeft en alleen via een vast patroon van ontwikkeling kan ontstaan.

Plaagsoorten

Uit diverse vragen en reacties in de vakbladen blijkt dat velen nogal wat problemen hebben met plaagsoorten. Ook ik heb vroeger bij mijn werk in de heemtuin met deze problemen te maken gehad. Ik herinner me nog goed de strijd tegen bepaalde soorten. Er zijn toch wel een aantal dingen duidelijker geworden. Ik zal proberen wat ervaringen uit die tijd te beschrijven, te beginnen met het 'heemtuingeluk'.

Heermoes (*Equisetum arvense*)

Dit hardnekkige kruid is - vooral in heemtuinen - een typische reactie op een langdurig, minder goed beheer. Ik denk dat de voornaamste storing waar deze soort op reageert, voortkomt uit het onbedekt zijn van de bodem tijdens de zomer als de zon onbelemmerd op de bodem kan schijnen. En dat is het geval als we alleen bepaalde soorten handhaven tijdens het wieden. Meestal worden dan ook de grassen verwijderd, zodat een niche ontstaat, waarin heermoes zich bijzonder thuisvoelt. Ondanks dat ze worden weggeplukt komen ze met meerdere koppen terug. Bijkomende storingen zijn: bodemverdichting en instabiele waterhuishouding, ook door het maaien op een verkeerd tijdstip. In akkeromstandigheden kan er door spitten nog een storing bijkomen, vooral als de akker door rooibouw zo voedselarm is, dat het lang gaat duren voor de bodem weer bedekt is. Maar dan zit je, als erfenis, met een begroeiing die voornamelijk uit heermoes bestaat.

Wat doe je daar nu mee?

Ik denk dat, met inachtneming van bovenstaand verhaal, getracht moet worden zoveel mogelijk storingen te voorkomen. Een mogelijkheid is: niet meer maaien, maar het plantendek regelmatig plat te rollen. Tegelijkertijd kunnen soorten ingezaaid worden die bodembedekkende eigenschappen hebben.

Zevenblad

Nog zo'n soort waar velen mee worstelen. Allerlei particuliere tuinliefhebbers kwamen vroeger naar de heemtuin voor advies. "Ik vind wilde planten erg mooi, maar... hoe hou ik het zevenblad eruit?" Het antwoord zit in feite al in de vraag. Een wilde tuin is gemakkelijk, maar men wil er meestal 'iets' aan doen. En in dat 'iets', daar zit 't juist in. Er wordt zo af en toe, als het mooi weer is of als er toevallig wat tijd is heel rigoureuus (lees: storend) aangepakt. Mijn advies was dan ook steevast: "Alles of niets."

Alles staat voor regelmaat b.v. zonder grote afwijkingen schoffelen of maaien, 'niets' voor totaal niets doen of alleen in de winter maaien. Weinigen zullen toen begrepen hebben dat hun harde werken in de tuin de belangrijkste storing was. Westhoff en Den Held zeggen in "Plantengemeenschappen van Nederland" dat het zevenbladverbond voorkomt bij instabiele gradiëntsituaties (convergent) op minerale voedselrijke grond, waar scherpe grenzen zijn tussen nat-droog, schaduw-zon. Meestal in smalle stroken langs akkers, grasland, weg, sloot of beek, maar ook in verwilderde tuinen. Een situatie waar vaak meerdere storingen samenvallen - ook natuurlijke.

Mijn ervaringen met zevenblad waren, dat er twee plekken in de heemtuin zich gevestigd hadden. Een ervan was een plek waar de soort nog heden ten dage als een stabiele soort zich handhaaft. Zoals "Plantengemeenschappen van Nederland" aangeeft als smalle strook met convergente verschillen. Het ziet er heel natuurlijk uit in tegenstelling tot een rand langs een akkertje. Door de kleinschalige opzet - gekoppeld aan de grote tegenstellingen zal het waarschijnlijk een van de plekken zijn waar weinig mee te beginnen is. Misschien dat hier dan ook de 'alles of niets' regel de oplossing is?

Andere storingsplanten

Van vele plantensoorten is bekend dat ze een gevolg zijn van bepaalde invloeden die op de bodem uitgeoefend worden. Akkerdistel b.v. reageert als de natte bodem beschadigd wordt. Boeren, die de koeien te vroeg in het land laten krijgen last van distels. Ook zuringsoorten zijn afhankelijk van bodembeschadigingen. Klaprozen kunnen massaal optreden als er in de bodem gegraven is. Kweekgras is meer gebonden aan regelmatig losgewerkte grond, b.v. in akkers. Een andere groep van storingsplanten is gebonden aan ophopingen waar een surplus aan stikstof aanwezig is, b.v. brandnetels. Weer anderen zijn afhankelijk van bodemverdichting b.v. pitrus, maar ook heermoes. Storing in de bodemlagen wordt aangegeven door haagwinde. Je zou haast kunnen zeggen dat de geschiedenis van een terrein aan de vegetatie te zien is. Zo zag ik in Frankrijk op regelmatige afstanden langs een weg plekken waar de orchideeën vitaler waren en dichter opeenstonden. Je zou haast met zekerheid kunnen zeggen dat dit door graafwerkzaamheden gekomen is, b.v. voor de wegbebakening. Zou dit nou storing of dynamiek zijn?